

OBSERVAȚII ASUPRA INFINITIVULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHIE

CAMELIA UȘURELU
Universitatea din București

Grupurile verbale non-finite nu au autonomie în comunicare, centrul verbal realizat prin infinitiv atrăgând complemente cărora le impune restricții de caz și de rol tematic. Ca formă verbală non-finită, infinitivul are aceleași vecinătăți sintactice (complemente, inclusiv subiect propriu, adjuncți) și aceeași grilă de roluri tematice ca și verbul prototipic.

În limba română veche, infinitivul poate apărea, ca termen subordinat, în grupul verbal, în grupul adjectival, în grupul adverbial și în grupul nominal.

I. Centrul grupului verbal în care apare infinitivul în limba veche poate fi:

1. un verb impersonal:

- (1) a. **a trebui:** Aicea *trebuie a socoti* și foarte *a să păzi* după cumu-i scris. (*Șapte taine:* 252)
- b. **a se cădea:** *toate la vremea postului oare nu să va cădea a le părăsi* (*Șapte taine:* 183)
- c. **a fi:** *Deaci se fie a se ști și de semenția de pre trup* (*Pravila ritorului Lucaci:* 166)
- d. **a se tâmpla:** *Deaci de se va tâmpla a fi o nuntă ca aceasta* (*Pravila ritorului Lucaci:* 167)
- e. **a se cuveni:** *Se cuvine drept acéia a fi adus înălțimei-tale de la noi un dar ca acesta* (*Antim, Scrieri:* 23)
- f. **a se părea:** *cererea aceasta [...] mi să pare a fi fără' de socoteală* (*Ilie Miniati:* 309)

2. verbul a avea construit cu o propoziție non-finită relativă:

- (2) a. *n-am avut cu ce plăti* (*Acte și fragmente* (1596): 123)
- b. *n-are nime ce-i face* (*Șapte taine:* 212)
- c. *să n-aibă în ce afunda pruncul* (*Șapte taine:* 179)

3. un verb aspectual:

- (3) a. **a începe:** și *începu de-a doo dzi a sluji Sfânta Liturghie și a să ruga* (*Șapte taine:* 193)
- b. **a prinde** (cu sensul „a începe”): *voevodul cu alalți vrăjmași hitlénii prinseră a fugi* (*Cronica lui M. Moxa:* 394)
- c. **a se apuca** (cu sensul „a începe”): *să apucă a face bine* (*Șapte taine:* 216)

- d. **a purcede** (cu sensul „a începe”): *Nice am purces de-a mă suirea / În minuni mai sus decât mi-i hirea.* (Dosoftei, *Psaltirea în versuri*: 947)
- e. **a se opri** : *Și să opri David de Dumnezeu a zidi biserica.* (Antim, *Scrieri*: 46) (sens „fu oprit de Dumnezeu a zidi biserica”)
- f. **a (se) părăsi** (cu sensul „a se opri”):
 - (f1) *să va părăsi de-a mai facerea păcate cu dânsă* (*Șapte taine*: 240)
 - (f2) *de unde au părăsit a scrie răposatul Ureche vornicul* (Costin, *Letopisețul*: 42)

În Nedelcu (2013: 87–88) sunt înregistrate și construcții cu infinitiv având ca regent verbele aspectuale **a săvârși**, **a înceta**, **a conteni** și **a termina**.

4. un verb modal, cu regim tranzitiv, construit, de regulă, cu un infinitiv fără morfemul *a*¹:

- (4) a. **a putea**: *nimea n-au putut folosi lui* (Coresi, *Cazania I*: 45)
- b. **a ști**: *Preoții ce vor îmbla cu farmece sau vor ști fărâma ei* (*Șapte taine*: 210)
- c. **a vrea**:
 - (c1) *că noao n-au vrut folosi moartea lui* (Coresi, *Cazania I*: 39)
 - (c2) *răotățile cealea ce să facu cu simțirea noastră noi vrem veni* (*Pravila ritorului Lucaci*: 172)
 - (c3) *noi ce vrem da lui Dumnedzeu* (*Codicele Todorescu*: 192)
 - (c4) *c-au vrut putea piiarde și detuna pre el cu derept* (Coresi, *Cazania I*: 41)
- d. **a cuteza**: eghipteanii **nu cutedza mânca** pâine cu jidovii (*Palia de la Orăștie*: 154)

Dintre aceste construcții, s-au păstrat în limba actuală numai construcțiile cu *a putea* și cu *a ști*, aceasta din urmă fiind înregistrată doar dialectal. În cazul verbului modal *a putea*, am înregistrat, în textele supuse analizei, și construcții în care infinitivul este însoțit de morfemul *a*:

- (5) a. *ca să putem a ne împreuna cu Dumnedzău* (*Șapte taine*: 186)
- b. *dacă n-or putea a înfrânge puterea nepriiatenilor* (Costin, *Letopisețul*: 71)

Construcția **a putea+infinitiv** funcționează, în limba română, ca un predicat complex, unul dintre semnele gramaticalizării fiind tocmai dispariția morfemului de infinitiv. Construcțiile înregistrate în corpusul supus analizei reprezintă un stadiu intermediar al procesului de gramaticalizare. Aceeași situație o întâlnim și în cazul verbului **a vrea**:

- (6) *toți care vor vrea a viia creștinește în Iisus Hristos* (Coresi, *Cazania I*: 65)

Morfemul *a* este, însă, obligatoriu dacă infinitivul precedă regentul sau dacă între infinitiv și regentul său este intercalat un alt element:

- (7) a. *iară a-i răsipi nu i-a putut* (Cantacuzino: 153)
- b. *cum că poate omul afla* ispășenie sufletului (Coresi, *Cazania I*: 63) – e intercalat subiectul *omul*

¹ Rosetti (1956: 150) înregistrează construcții în care infinitivul este utilizat fără morfemul *a* după verbul *a avea*: *n-am capul unde-mi închina* (*Texte bogomilice*).

- c. nu **se poate unul ca acesta spurca** cu muiarea acestuia (*Pravila ritorului Lucaci*: 169) – este intercalat subiectul *unul* însoțit de complementul comparativ *ca acesta*
- d. căci preotul **a hirotonisi pre alt nu poate** (*Șapte taine*: 205) – infinitivul precedă regentul și e intercalat complementul direct *pre alt*

Structura **a putea+infinitiv** prezintă cel mai înalt grad de sudură. Verbul *a putea* impune control obligatoriu (Nedelcu 2013: 75) și permite ridicarea cliticelor (8a–b), precum și tematizarea (8c):

- (8) a. nu **s-au vrut** scula din moarte (Coresi, *Cazania I*: 32)
- b. nu **ne** poate ajuta descîntecele (Coresi, *Cazania I*: 45)
- c. **trup și sânge** în împărăția lui Dumnezeu **nu pot dobândi** (Coresi, *Cazania I*: 43)

Cazuri de tematizare întâlnim și în construcțiile în care regentul infinitivului este verbul modal *a trebui*:

- (8) d. **Acestea toate trebuie** duhovnicul să le cercetează (*Șapte taine*: 222)

Datorită încercării de fixare a tiparelor cu complement dublat prin clitic se înregistrează, în construcțiile cu două verbe (unul la indicativ, iar celălalt la infinitiv), prezența a două pronume clitice. La început, fenomenul afectează orice construcție cu verbe modale (*a putea*) sau aspectuale (*a începe*, *a cuteza*) urmate de un verb la infinitiv, ca în final să se restrângă și să se fixeze, asupra verbului modal *a putea* (Ușurelu 2015: 377):

- (9) a. începutu-**l a-l** întreba (*Floarea darurilor*: 169)
- b. eu-**i** încep a-**i** pedepsi (Coresi, *Cazania I*: 54)
- c. iară a-**i** răsiți nu **i-a** putut (Cantacuzino: 153)

În secolul al XVI-lea, se înregistrează marcarea clitică redundantă în construcții cu infinitiv sau cu conjunctiv, având ca regent diverse verbe modale sau aspectuale. În secolul al XVII-lea, am înregistrat marcarea clitică redundantă numai în construcțiile cu verbul modal *a putea*. În secolul al XVIII-lea, acest tip de construcție se mai înregistrează numai în textele populare (*Sindipa*) și la Ion Neculce, a cărui cronică este puternic marcată de trăsături ale oralității. Sporadic, fenomenul se înregistrează și în secolul al XIX-lea, atât în cazul cliticelor pronominale personale, cât și al cliticelor reflexive.

- (10) a. că nu-**l** poate să nu-**l** învețe nimica (*Sindipa*: 249, apud Ușurelu 2015: 378)
- b. de nu-**i** putè să-**i** biruiască cu hrana pe dînșii (Neculce: 58, apud Ușurelu 2015: 378)
- c. nu **mă** puteam a **mă** dumiri (D. Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*: 139, apud Nedelcu 2015: 240)

5. un verb tranzitiv construit cu un infinitiv precedat de morfemul a și, uneori, de prepoziția de:

- (11) a. **a avea: ca să aibă a-i da canon** (*Șapte taine*: 221)
- b. **a judeca: Unii au giudecat de-a luarea unii cumnat** (*Pravila ritorului Lucaci*: 183)

- c. **a aduce:** *Au doară cineva aduse lui a mânca?* (Coresi, *Cazania I*: 47)
- d. **a învăța:** *Așa învățăm și noi, frații miei, a nădăjdui în Hristos* (Coresi, *Cazania I*: 40)
- e. **a îndrăzni:** *ca să nu îndrăznească neștine a ținea muiare fără cununie* (*Șapte taine*: 237)
- f. **a arăta:** *arată pre nevinovați a păzi și numai pre vinovați a pedepsi* (Coresi, *Cazania I*: 51)

6. un operator factitiv:

- (12) a. **a face:**
 - (a1) și ai făcut-o a fi de rând la curvășărie (Ilie Miniati: 323)
 - (a2) pre acel al meu ziditoriu [...] a-l uita mă vei face (Cantemir, *Divanul*: 31)
- b. **a îndemna:**
 - (b1) au îndemnat pre toți a striga amin (Antim, *Scrieri*: 38)
 - (b2) a să amesteca l-au îndemnat” (Cantemir, *Istoria II*: 12)
- c. **a lăsa:**
 - (c1) [Domnul] lăsă vântul a veni spre pământ și scădzură apele (Palia de la Orăștie: 31)
 - (c2) osânda nu-l lasă a vié (Coresi, *Cazania I*: 51)
- d. **a sili:**
 - (d1) așa și a le cinsti mă silesc cu tăcerea (Antim, *Didahii*: 123-124)
 - (d2) îl silesc cu elineasca a sluji Liturghie limbă (Dosoftei, *Dumnezeiasca Liturghie*)
- e. **a opri:** *dragostea, cu carea în zădar ardeam, adevărul a cunoaște mă opriia* (Cantemir, *Istoria II*: 22)
- f. **a căuta:**
 - (f1) [Enea] au căutatū lui Latin craiū a primi pe troadēni în țara sa (Costin, *De neamul*: 250)
 - (f2) i-au căutatū a lăsa Suceava și a năzui spre Hotin” (Costin, *Letopisețul*: 50)
- g. **a ispiti:** *[adevărul] a ți-l dovedī mă ispiteam* (Cantemir, *Istoria II*: 16)
- h. **a da:** *dă noauo cu o gură și cu o inemă a te slăvi* (*Liturghierul lui Coresi*: 143)

Spre deosebire de limba actuală, unde este extrem de rar și unde caracterizează exclusiv limba vorbită, tiparul cauzativ cu verb la infinitiv este frecvent în româna veche. Utilizarea infinitivului ca al doilea verb este un fapt de limbă arhaic.¹ În general, tiparul cu verb la infinitiv apare în variație liberă cu tiparul cu verb la conjunctiv.

Între verbul operator și cel de-al doilea verb din construcțiile cauzative analitice există grade de coeziune diferite. Astfel, în construcțiile cauzative cu operatori de tipul *a sili* sau *a opri*, gradul de constrângere în realizarea acțiunii exprimate de verbul la infinitiv este foarte mare. Vorbim, în această situație, despre o relație de „cauzare coercitivă”. În cazul construcțiilor cu operatorul *a lăsa*, însă, gradul de constrângere în realizarea acțiunii este mic, între acest operator și verbul la infinitiv existând o relație de „cauzare atenuată”. Operatorul *a face* și sinonimele sale contextuale (*a da*, *a căuta*) exprimă o relație de „cauzare neutră”, fapt

¹ Infinitivul e moștenit din latină și predomină în textele din secolul al XVI-lea ce aparțin ariei nordice (V. Liliana Ruxăndoiu, în Dimitrescu (coord.) 1978: 289.

care ne permite să considerăm construcția cauzativă cu *a face* ca fiind prototipică (Ușurelu 2005: 40). De aceea, analiza celorlalți operatori cauzativi se va face prin raportare la *a face*.

Analiza semică relevă faptul că semul „a face” este obligatoriu în structura operatorilor cauzativi. În afara acestui sem comun, operatorii cauzativi au, în structura lor semică, și un sem diferențiator: „forță” (*a sili*), „îndemn” (*a îndemna*), „interdicție” (*a opri*) sau „permisiune” (*a lăsa*).

Comportamentul operatorilor cauzativi din limba română este diferit de comportamentul operatorilor din alte limbi romanice (v. fr. *faire*, sp. *hacer* și ital. *fare*), unde formează împreună cu verbul la infinitiv un predicat verbal complex.

Ca un verb să fie gramaticalizat, ar trebui să respecte patru parametri: parametrul semantic (presupune o „desemantizare”), parametrul morfologic (presupune sudarea operatorului cu complementul său), parametrul morfosintactic (presupune o „decatégorizare”) și parametrul fonetic (presupune pierderea autonomiei fonetice). Operatorul *faire* din franceză respectă doar primii trei parametri, deci nu poate fi considerat un auxiliar, gradul lui de gramaticalizare fiind mai mic decât în cazul auxiliarelor de perfect compus, *avoir* și *être*.

Verbul operator *a face* din construcțiile cauzative perifrastice românești nu prezintă semne morfologice ale gramaticalizării (Ușurelu 2005). Gruparea *a face* + *verb* poate fi disociată de circumstanțiale (*il silesc cu elineasca a sluji Liturghie limbă* – Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie*) sau de complementele operatorului (*au îndemnat pre toți a striga amin* – Antim, *Scrieri*: 38). Disocierea perifrazei cauzative nu ar fi posibilă dacă aceasta s-ar comporta ca un predicat verbal complex. Se observă, de asemenea, că, spre deosebire de perifraza cauzativă din franceză, în română, verbul operator și verbul la infinitiv își păstrează fiecare propriile componente (*pre acel al meu ziditoriu [...] a-l uita mă vei face* – Cantemir, *Divanul*: 31)

În limba română, toți operatorii cauzativi tranzitivi acceptă transformarea pasivă, ceea ce reprezintă un argument în favoarea interpretării perifrazei cauzative ca grupare cu un grad mic de sudură între operator și al doilea verb.

Operatorul cauzativ *a face* și sinonimele sale, *a da* și *a căuta*, nu se pot nominaliza (Cf. *pre acel al meu ziditoriu [...] a-l uita mă vei face* (Cantemir, *Divanul*: 31) / **facerea mea a-l uita pre acel al meu ziditoriu*). Imposibilitatea de a accepta transformarea de nominalizare se datorează pierderii parțiale a autonomiei semantice și sintactice a operatorilor respectivi, care suferă un proces de semigramaticalizare (Ușurelu 2008).

Transformarea de nominalizare este, însă, posibilă în cazul celorlalți operatori cauzativi înregistrați în limba veche, ceea ce dovedește păstrarea autonomiei lor lexico-semantice. Nominalizarea este posibilă datorită prezenței semului diferențiator din structura lor semică (Cf. *au îndemnat pre toți a striga amin* (Antim, *Scrieri*: 38) / *îndemnarea tuturor (la) a striga amin; așa și a le cinsti mă silesc cu tăcerea* (Antim, *Didahii*: 123-124) / *silirea mea a le cinsti cu tăcerea*. Așadar, spre deosebire de verbele modale și, parțial, de verbele aspectuale, care formează împreună cu infinitivul un predicat complex, prezentând numeroase semne ale gramaticalizării, majoritatea operatorilor cauzativi își păstrează autonomia.

7. un verb intransitiv:

(13) a. a (se) cuteza:

(a1) *Deaci nu me cutedzu atinge dinsă.* (*Pravila ritorului Lucaci*: 169)

(a2) *cu îndrăznire a cuteza a chema tine al ceriului Domn și tată și a grăi* (*Liturghierul lui Coresi*: 144)

b. *a căuta: și-ți caută a călca în spița dentăiu* (*Pravila ritorului Lucaci*: 169)

- c. **a apăra:** *pre mașteha ei apăra-l de-a o luarea* (Pravila ritorului Lucaci: 178)
- d. **a se feri:** *s-au feritū a întărita puterea turcească* (Costin, Letopiseșul: 65)
- e. **a se supăra:** *că firea omenească să supără a mânca carne crudă* (Șapte taine: 187)
- f. **a se lua mente:** *Și tatăl să se ia mente sine de a-și căutarea fără rîndu feateei sale.* (Pravila ritorului Lucaci: 168)
- g. **a se rușina:** *Iar Iona să rușina a fi în pământul lui* (Antim, Scrieri: 52)
- h. **a se teme:** *temându-să a lăsa împărăția feiorilor lui* (Antim, Scrieri: 69)
- i. **a se lăsa:** *măcar că nu s-au lăsat ei de tot a nu să închina idolilor* (Antim, Scrieri: 54)
- j. **a gândi:** *că gândește a proslăvi slava numelui său* (Coresi, Cazania I: 54)
- k. **a nădăjdui:** *nu nădăjduiești a chivernisi trebile domniei cu ajutoriul și cu înțelepciune omenească* (Antim, Scrieri: 24)

II. Centrul grupului adjectival poate fi unul dintre adjectivele:

- (14) a. **grabnic:** *grabnice sânt de-a vărsarea sânge* (Dosoței, Parimiile: 107)
- b. **destoinic:** *destoinici fă noi a aduce ție darure și jărtvăle noastre* (Liturghierul lui Coresi: 140)
- c. **gata:**
 - (c1) *Mai gata e el a face bine noao decît noi a ruga el.* (Coresi, Cazania I: 54)
 - (c2) *Să fii gata a meargerea în urma feții Domnului Dumnădzăului tău.* (Dosoței, Parimiile: 217)
- d. **dator:** *datori sântem pre oamenii vîi cu dragoste mare a milui* (Coresi, Cazania I: 42)
- e. **vólnic:** *Bărbatul iaste vólnic a-ș lăsa muiarea cându-ș va vrea.* (Șapte taine: 238)
- f. **obraznic:** *sânt atâta de obraznici a ocări pe Dumnezeu cu mii de feliuri de păcate* (Ilie Miniati: 317)
- g. **leneș:** *sânt leaneși a chema numele Domnului și a ceare darurele lui* (Coresi, Cazania I: 54)

III. Centrul grupului adverbial poate fi un adverb sau o locuțiune adverbială:

- (15) a. **lesne:** *mai lesne e a se dezlega decît încâlcitul* (Pravila ritorului Lucaci: 180)
- b. **cu neputință:** *a dezlega nu iaste cu neputință* (Ilie Miniati: 293)
- c. **înainte:** *Ainte de înțeleage spinii voștri umere, că viul ca în minie înghiți eu.* (Coresi, Psaltirea slavo-română : 245)

IV. În româna contemporană, în grupul nominal, spre deosebire de celelalte grupuri sintactice, infinitivul se leagă de centru obligatoriu prin *de* (GBLR: 296). În limba veche, se întâlnesc și construcții în care infinitivul este legat de centru prin prepoziția *de*, însă, predomină construcțiile în care legătura dintre centrul nominal și infinitiv este realizată exclusiv prin *a*. În astfel de construcții, *a* nu este morfem al infinitivului, ci are valoare prepozițională:

- (16) a. *și-l tinsă ca un cort de-a lăcuire* (Dosoței, Parimiile: 152)
- b. *și s-au ales locul de a dare războiū leșilor* (Costin, Letopiseșul: 52)
- c. *deade lor și apă de-a spălarea picioarele aceluia* (Palia de la Orăștie: 78)

- (17) a. *atâta iaste frică și rușine a ne uita la fața unui om căruia i-am greșit* (Miniat: 318)
 b. *cât au fost durerea lui a da moarte însuși cu mâinile lui* (Miniat: 320)
 c. *au datorie mai cu deadinsul a păstori turma lor* (Antim, Scrieri: 74)
 d. *am priimit grija a păstori oile* (Antim, Scrieri: 75)
 e. *n-am lipsit până acum după putința noastră a învăța turma* (Antim, Scrieri: 75)

Rar, infinitivul apare, în materialul supus analizei, ca apozitie:

- f. *Aceasta iaste dovada urâciunii, a vedea zavistnicul pre cela căruia pizmuiaste, din fericit, ticălos.* (Miniat: 307)

În calitate de centru al unui grup verbal, infinitivul poate avea subiect propriu, complemente și adjuncți. Subiectul infinitivului este, de regulă, coreferențial cu subiectul verbului regent:

- (18) de unde au părăsit PRO_i a scrie răposatul **Ureche**_i vornicul (Costin, *Letopiseșul*: 42)

Există, însă, și situații în care subiectul infinitivului este diferit de cel al verbului regent:

- (19) [**Domnul**] lăasă **vântul** a veni spre pământ și scădzură apele (Palia de la Orăștie: 31)

Infinitivul poate atrage diverse complemente: complement direct (20a), complement indirect (20b), complement prepozițional (20c), complement intern (20d), nume predicativ (20e), complement comparativ (20f):

- (20) a. Și începură a plânge și a ruga **pre împăratul** (*Cronica lui M. Moxa*: 386)
 b. să poată a sluji **aceștia taine** (*Șapte taine*: 186)
 c. și are a da samă **de acesta lucru** (*Șapte taine*: 199)
 d. mie mi se cade a lucru **lucrul** (Coresi, *Cazania I*: 50)
 e. cererea aceasta [...] mi să pare a fi **făr' de socoteală** (Ilie Miniat: 309)
 f. în loc de a-l acoperi **ca pre un tată**, au ieșit afară și l-au grăit de rău. (Antim, *Predici*, apud Frâncu 2009: 370)

În multe dintre construcții, infinitivul se combină cu adjuncți: instrumental (21a), de mod (21b), de loc (21c), de timp (21d):

- (21) a. Începură a o bate **cu tunuri** (*Cronica lui M. Moxa*: 398)
 b. iară ea începu a cugeta **rău** (*Cronica lui M. Moxa*: 391)
 c. cade-ne-se noao a intra **în împărăția lui Dumnezeu** (Coresi, *Cazania I*: 65)
 d. de li-au căutată a intra **iară** în tabără (Costin, *Letopiseșul* : 71)

În toate aceste construcții a fost pusă în evidență natura verbală a infinitivului. Funcționând simultan ca un centru de grup sintactic și ca termen subordonat într-un grup verbal, adjectival, adverbial sau nominal, infinitivul poate satura următoarele poziții sintactice: complement prepozițional (în GV, GAdj și GAdv), nume predicativ, complement direct, complement secundar și subiect (în grupul verbal), complement al numelui (în grupul nominal), ceea ce denotă natura sa nominală:

- (22) a. cumu se cade **a dzice** (*Codicele Todorescu*: 191) – subiect
 b. Acest Ammon era de 25 de ani când au început **a împărăți**. (*Antim, Scrieri*: 54) – complement direct
 c. căroră le-au dat putere **a face** minuni și **a dezlega** păcatele (*Antim, Scrieri*: 70) – complement al numelui
 d. că firea omenească să supără **a mânca** carne crudă (*Șapte taine*: 187) – complement prepozițional
 e. aceia oare vor fi **de-a-i lăsarea** sau **de a-i împărțirea** (*Pravila ritorului Lucaci*: 180) – nume predicativ

Spre deosebire de infinitivul verbal, infinitivul nominal se leagă obligatoriu prin prepoziții de centrul de grup. Uneori legarea prin **a** este suficientă (complementul intern, complementul direct), alteori este obligatorie legarea prin **de a**.

Formele de infinitiv din limba veche apar în variație cu formele de conjunctiv. Chiar și în secolul al XVI-lea, numărul formelor de conjunctiv este mai mare decât numărul infinitivelor utilizate. Spre exemplu, pentru construcțiile *se cade+infinitiv* și *se cade+conjunctiv*, raportul aparițiilor este 1 la 3. Prin urmare, putem afirma că fenomenul, devenit astăzi aproape general, de înlocuire a infinitivului prin conjunctiv începuse deja încă din perioada veche¹.

SURSE

- Acte și fragmente*, în B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550-1600*, ediție de G. Mihăilă, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 70–199.
 Antim Ivireanul, *Didahii*, în *Opere*, ediție de Gabriel Ștrempel, București: Editura Minerva, 1972.
 Cantemir, Dimitrie, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea*, ediție de Virgil Câdea, București, Editura Minerva, 1990.
 Cantemir, Dimitrie, *Istoria ieroglifică*, ediție de P.P. Panaitescu și Ion Verdeș, București, Editura Minerva, 1983.
 Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu Psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, ediție de Stela Toma, București, Editura Academiei Române, 1976.
 Coresi, *Tâlcul evangheliilor și Molitevnice rumânesc [1567-1568]*, ediție de Vladimir Drimba, București, Editura Academiei Române, 1998 (=Cazania I).
 Costin, Miron, *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit părinții lor*, în *Opere*, ediție de P.P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 241–277.
 Costin, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei*, în *Opere*, ediție de P. P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.
Cronica lui Mihail Moxa (Oltenia, 1620), în B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550-1600*, ediție de G. Mihăilă, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 299–425.
 Diaconul Coresi, *Carte cu învățătura* (1581), ediție de Sextil Pușcariu și Alexe Procopovici, București, Atelierele Socec & Co, 1914.
Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea, ediție de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Morar, București, Editura Academiei Române, 1979.
 Dosoftei, *Psaltirea în versuri (1673)*, ediție de N.A. Ursu, Iași, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 1974.

¹ Pentru înlocuirea infinitivului prin conjunctiv, vezi și Frâncu 2009.

- Dosoftei, *Dumnezeiasca Liturghie (1679)*, ediție de N. A. Ursu, Iași, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 1980.
- Dosoftei, *Paremiile preste an, Iași, 1683*, ediție de Mădălina Ungureanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012.
- Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, ediție de Nicolae Drăganu, București, Edițiunea Academiei Române, 1914.
- Evanghelie învățătoare (Govora, 1642)*, ediție de Alin-Mihai Gherman, București, Editura Academiei Române, 2011.
- Floarea darurilor*, in I. Gheție, Al. Mareș (coord.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, ediție de Alexandra Moraru și Magdalena Georgescu, București, Editura Minerva, 1996.
- Golescu, Dinicu, *Însemnare a călătoriei mele*, București, Editura Eminescu, 1971.
- Ilie Miniati, *Cazanii (București, 1742)*, ediție de Cristina Crețu, Iași, Editura Universității “Al. I. Cuza”, 2013.
- Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedoniia și a lui Darie din Persida împăraților [1619-1620]*, în *Cărțile populare în literatura românească*, ediție de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 3-84.
- Istoria Țării Românești de stolnicul Constantin Cantacuzino*, in *Cronicari munteni*, ediție de M. Gregorian, București, Editura pentru Literatură, 1961.
- Liturghierul lui Coresi (1570)*, ediție de Al. Mareș, București, Editura Academiei Române, 1969.
- Manuscrisul de la Ieud*, ediție de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei Române, 1977.
- Neculce, Ion, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ediție de Iorgu Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1959.
- Palia de la Orăștie (1581-1582)*, ediție de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei Române, 1968.
- Povestea despre Sindipa filosoful și discipolul său [1703]*, în *Cărțile populare în literatura românească*, ediție de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 347-401.
- Pravila ritorului Lucaci (1581)*, ediție de I. Rizescu, București, Editura Academiei Române, 1971.
- Psaltirea Hurmuzaki*, ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Sfântul Antim Ivireanul, *Scrieri*, ediție de Mihail Stanciu și Gabriel Ștrempele, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2011.
- Sindipa*, in I. Gheție, Al. Mareș (coord.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, ediție de Alexandra Moraru și Magdalena Georgescu, București, Editura Minerva, 1996.
- Șapte taine a besearecii: Iași, 1644*, ediție de Iulia Mazilu, Iași, Editura „Universității Alexandru Ioan Cuza”, 2012.

BIBLIOGRAFIE

- Dimitrescu, Florica (coordonator), 1978, *Istoria limbii române. Fonetică. Morfosintaxă. Lexic*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii vechi (1521–1780)*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”.
- Guțu Romalo, Valeria (coord.), 2005 / 2008, *Gramatica limbii române, I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, p. 483-543 (GALR).
- Nedelcu, Isabela, 2013, *Particularități sintactice ale limbii române în context romanic. Infinitivul*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
- Nedelcu, Isabela, 2015, „Two Types of Infinitival Complex Predicates: a Diachronic Perspective”, în Pană Dindelegan, Zafiu, Dragomirescu, Nicula, Nicolae, Esher (ed.), p. 225-251.

- Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2008, *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării. Actele celui de al 7-lea Colocviu al Catedrei de Limba română (7-8 decembrie 2007)*, București, Editura Universității din București.
- Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 286-298 (GBLR).
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2015, „Does Old Romanian Have «Mixed Categories»?”, în Pană Dindelegan, Zafiu, Dragomirescu, Nicula, Nicolae, Esher (ed.), p. 197-224.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (ed.), 2015, *Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge, Cambridge Scholar Publishing.
- Rosetti, Alexandru, 1956, *Limba română în secolele al XIII-lea – al XVI-lea*, București, Editura Academiei Române.
- Ușurelu, Camelia, 2005, *Categoria factitivului în limba română*, București, Editura Universității din București.
- Ușurelu, Camelia, 2008, „Operatorii cauzativi din limba română veche, între autonomie și gramaticalizare”, în Pană Dindelegan (coord.), p. 245-252.
- Ușurelu, Camelia, 2015, „The Grammaticalization of Direct and Indirect Object Doubling in Old Romanian”, în Pană Dindelegan, Gabriela, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (ed.), p. 363-387.

REMARKS ON THE INFINITIVE IN OLD ROMANIAN

(Abstract)

The paper discusses the behaviour of the infinitive in Old Romanian; the infinitive is a non-finite form which may head a verbal projection without syntactic autonomy. In the infinitive, the full syntactic and semantic frame of the verb may be actualized. A syntactic-semantic typology of the verbs which take an infinitive complement and a subjunctive complement has been established; our study shows a clear preference for the subjunctive, which shows that the replacement of the infinitive by the subjunctive had been on its way before the 16th century.